

მორავის** წინაშე არსებული თანამედროვე გამონვევები და პრობლემები

სტატია ეძღვნება სვანი მედიატორების წინაშე არსებულ პრობლემებსა და გამონვევებს. თავდაპირველად განხილულია ის მიზეზები, რის გამოც სვანური ადათობრივი სამართალი და მისი უმთავრესი გამოხატულება – სამედიატორო სასამართლო – სვანეთში დღემდე ცოცხალ ყოფაში არსებობს და კვლავ თანამედროვე რეალობის განუყოფელ ნაწილად რჩება. რის შემდეგაც, ჩამოთვლილია ის პრობლემები, რომელიც ამ ინსტიტუტის გაქრობას უწყობს ხელს. სტატიაში ღიად არის დატოვებული საკითხი, თუ როგორ შეიძლება მოხერხდეს ამ პრობლემების მოგვარება და სვანური სამედიატორო სასამართლოს ტრანსფორმაცია და ადაპტირება სამომავლო პერსპექტივის თვალსაზრისით.

საკვანძო სიტყვები: მედიაცია, სამედიატორო სასამართლო, ადათობრივი სამართალი, ჩვეულებითი სამართალი, სვანეთი, მორავი.

1. შესავალი

ბოლო რამდენიმე წელია, საქართველოში აქტიურად ინერგება სიახლე – მედიაციის ინსტიტუტი,¹ რომელიც, მართალია, თანამედ-

---

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტ-პროფესორი.

** ტერმინი „მორავი“ („მორავი“) მედიატორის სვანური სახელწოდებაა, რომელიც ქვემო სვანეთში „მორავის“, ბალსზემო სვანეთში - ამჟამად „მორავის“ ფორმით გამოითქმის, თუმცა, ბესარიონ ნიჟარაძის ქართულ-სვანურ ლექსიკონში იგი „მორავის“ ფორმით გვხვდება. იხ. ნიჟარაძე ბ., ქართულ-სვანური ლექსიკონი, ბალსზემოური დიალექტი, თბ., 2007, 149; ასევე, იხ. ლიპარტელიანი ა., სვანურ-ქართული ლექსიკონი, ჩოლურული კილო, თბ., 1994, 224.

¹ იხ. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 12/06/2015; მე-დიაციის შესახებ საქართველოს კანონი, 18/09/2019.

როვე ქართული კანონმდებლობის გადასახედიდან ერთგვარი ინოვაციაა, მაგრამ, სინამდვილეში, იგი „კარგად დავინწყებული ძველია“ – რადგან ქართული სამართლებრივი კულტურისთვის სრულიად ბუნებრივი მოვლენაა და მისი ტრადიცია ჩვენს ქვეყანაში მრავალ საუკუნეს ითვლის.

ძველი ქართული სამართლისთვის, ისევე როგორც მსოფლიოს არაერთი ხალხის ისტორიული სინამდვილისთვის, მედიაცია საზოგადოების თვითრეგულაციის ერთ-ერთ ყველაზე დამახასიათებელ და ფართოდ გავრცელებულ ფორმას წარმოადგენს.² სამედიატორო სასამართლო მოდავე მხარეთა მიერ, მათი სურვილით, ერთი კონკრეტული საკითხის გადასაწყვეტად ჩამოყალიბებული სასამართლო შემადგენლობაა, რომლის წევრებსაც მხარეები ირჩევენ ცალცალკე ან ერთად, ურთიერთშეთანხმებით, და რომლებიც შუამავლებად და მომრიგებლებად გვევლინებიან.³

² ჰ. ბერმანის სამართლიანი შენიშვნით, ისევე როგორც არადასავლურ კულტურებში, ევროპის ხალხთა სამართალი VI-X საუკუნეებში არ წარმოადგენდა ზემოდან თავსმოხვეულ წესთა ერთობლიობას, არამედ უფრო მეტად კოლექტიური ცნობიერების განუყოფელი ნაწილი იყო, ერთგვარი „კოლექტიური სინდისი“ საზოგადოებისა. თავად ხალხი ქმნიდა სამართალს და სასამართლოს თავის კრებებზე; ...გვაროვნული, სენიორიის, ტერიტორიული თემის კავშირები იყო კიდევ კანონი და თუ ვინმე ამ კავშირს შეურაცხყოფდა, პირველი იმპულსი იყო სამაგიეროს მიზღვის სურვილი, მაგრამ შურისძიებას უკან უნდა დაეხია – და როგორც წესი, უკან იხევდა კიდევ კომპენსაციის ოდენობის შესახებ მოლაპარაკებების წინაშე, რასაც მოსდევდა შერიგება. სასამართლოს გადაწყვეტილება ხშირად მორიგების აქტი იყო. ამ გზით დარღვეული მშვიდობა საბოლოოდ დიპლომატიის საშუალებით აღდგებოდა. სამართლის, უფლებისა და ბრალეულობის საკითხებზე მაღლა იდგა მოშულლართა მორიგების საკითხი. იგივე შეიძლება ითქვას ბევრი ე.წ. პრიმიტიული თემის შესახებაც, რომლებიც ახლაც არსებობს აფრიკის, აზიისა და სამხრეთ ამერიკის რიგ ადგილებში. იგივე ითქმის ბევრი ცივილიზაციის შესახებ წარსულშიც და ანმყოშიც. იხ. ციტირება: *Берман Г. Дж., Западная Традиция Права: Эпоха Формирования, 2-е издание, М. 1998, 86.*

³ იხ. ციტირება: *დავითაშვილი გ., სასამართლო ორგანიზაცია და პროცესი ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2004, 4.*

XXI საუკუნის საქართველოში აღნიშნული ინსტიტუტი კვლავ ცოცხალია სვანეთში და, საქართველოს სხვა კუთხეებთან შედარებით, ყველაზე მეტად არის შემონახული, მაგრამ ობიექტური გარემოებები ყოველდღიურად ცვლის სოციალურ რეალობას და მის ეკონომიკურ საფუძველს, რაც სვანური ადათობრივი სამართლის თანდათანობით გაქრობას იწვევს, ხოლო მის კვალდაკვალ, სვანური სამედიატორო სასამართლოც თვალსა და ხელს შორის წარსულს ბარდება. ამის კარგი მაგალითია ქვემო სვანეთი, სადაც აღნიშნული ინსტიტუტი ძალზე სუსტად ფუნქციონირებს. ქვემო სვანეთთან შედარებით იგი ოდნავ უკეთ არის წარმოდგენილი ზემო სვანეთის ბალსქვემო ნაწილში, ხოლო ყველაზე სრულყოფილად იგი ამჟამად ბალსზემო სვანეთის თემებში გვხვდება, თუმცა, აქაც არის დასახლებები, სადაც სამედიატორო სასამართლო, პრაქტიკულად, უკვე წარსულის კუთვნილებაა (მაგალითად, იფარის თემი⁴ რომლის მოსახლეობა, მედიაციის სურვილის შემთხვევაში, იძულებული იქნება, დახმარებისთვის სხვა თემებიდან მონვეულ მედიატორებს მიმართოს და ეს მაშინ, როდესაც ისტორიულად იფარის თემი ერთ-ერთი გამორჩეული მხარე იყო ადათობრივი სამართლის სამაგალითო დაცვის თვალსაზრისით, რასაც სამედიატორო სასამართლოს მიერ წარსულში მიღებული არაერთი განჩინებაც ადასტურებს⁵).

ამჟამად სვანური სამედიატორო სასამართლო გაქრობის რეალური საფრთხის წინაშე დგას და ის მედიატორები, რომლებიც მედიაციის პროცესს ჯერ კიდევ ახორციელებენ, ამ საქმის „უკანას-

⁴ 2015 წლის 20-30 ივნისის საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის დროს იფარში, სამწუხაროდ, მორავი აღარ დაგვხვდა, მასპინძელმა, ლაქტო (გალაქტიონ) გულბანმა (74 წლის, დაბადებული 1942 წ.) გულისტკივილით აღნიშნა: „მინამ შეჭამა და ქარმა წაიღო“, შემდეგ კი ქარელში მცხოვრებ სვანური ადათების მცოდნე ოთარ პირველისგან გვიჩინა ინტერვიუს აღება.

⁵ იხ. ციტირება: *კეკელია მ.*, სასამართლო ხასიათის დოკუმენტები ბალსზემო სვანეთიდან, კრებულში: ქართული ჩვეულებითი სამართალი, *კეკელია მ.*, (რედ.), ტ. 2, თბ., 1990, 155-157; *კეკელია მ.*, დოკუმენტები ბალსზემო სვანეთიდან, კრებულში: ქართული ჩვეულებითი სამართალი, *კეკელია მ.*, (რედ.), ტ. 4, თბ., 1993, 218.

კნელი მოჰიკანების“ როლში გვევლინებიან. არსებული სოციალურ-ეკონომიკური ტენდენციებისა და გლობალიზაციის პირობებში შეიძლება იმის ვარაუდი, რომ სვანური სამედიატორო სასამართლო არცთუ ისე შორეულ მომავალში, დიდი ალბათობით, აღარ იარსებებს. ბოლო წლების დინამიკა ამის ნათელი დადასტურებაა. თუმცა, არც ის არის გამორიცხული, რომ ყველაფრის მიუხედავად, აღნიშნულმა ინსტიტუტმა, კიდევ უფრო დიდ ხანსაც გაძლოს.

ამ უკანასკნელი მოსაზრების ერთგვარ გამამყარებელ არგუმენტად შეიძლება გასული საუკუნის 90-იანი წლების პერიოდის გამოცდილება გამოდგეს: საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სვანეთის მოსახლეობამ კოლექტივიზაციის პროცესის შედეგად ჩამორთმეული მამა-პაპისეული მიწა (სახნავ-სათესი, სათიბ-საძოვარი და ტყეები) დაიბრუნა და ხალხი მასიურად მიუბრუნდა ძველ სვანურ სამართალს – არაერთი სამედიატორო პროცესი გაიმართა სამეზობლო დავების ოფიციალური სასამართლოსადმი მიმართვის გარეშე მოსაგვარებლად. ფაქტიურად, სვანებმა ზედმეტი დავიდარაბის გარეშე გადაინაწილეს თავიანთი კუთხის მიწა-წყალი: სოფლებსა და თემებს შორის გაავლეს საზღვრები და გამოიწვეს სოფლის შიგნით ამა თუ იმ გვარისა და ოჯახის კუთვნილი ტერიტორიები.⁶

⁶ საყურადღებოა, რომ იმავე პერიოდში ადათობრივი სამართლის პრინციპებზე დაფუძნებულმა მედიაციამ გაცილებით დიდი როლი შეასრულა აფხაზებსა და კოდორის მოსახლეობას შორის წლების განმავლობაში მოლაპარაკებებისა და მშვიდობიანი ურთიერთობების წარმართვის პროცესში, ვიდრე – სახელმწიფოს ოფიციალურმა ღონისძიებებმა. ამ უკანასკნელმა, ფაქტიურად, პირიქით – კოლაფსამდე მიიყვანა მანამდე შემუშავებული „სტატუს კვო“ და შედეგად, – 2008 წლის აგვისტოს ომმა მისი სრული ანულირება მოახდინა. გასათვალისწინებელია, რომ სამომავლო პესპექტივაში აფხაზებთან მოლაპარაკებების და შერიგების თვალსაზრისით, მედიაციამ, არ არის გამორიცხული, კიდევ ერთხელ თქვას თავისი სიტყვა, რადგან კავკასიის ხალხები მრავალი საუკუნის განმავლობაში იყენებდნენ ჩვეულებითი სამართლის საერთო პრინციპებს და მედიაცია ყოველთვის იყო ისტორიული შერიგების ინსტრუმენტი. აფხაზეთის მოსახლეობისთვის, შესაძლოა, სწორედ მედიაცია და ტრადიციული სამართლის პრინციპები გახდეს უფრო მეტად მისაღები ფორმატი ქართველებთან მოლაპარაკების მაგიდაზე დასასხდომად, ვიდრე ქართული სახელმწიფოს ოფიციალური საკანონმდებლო ბაზა.

თუმცაღა, აქვე უნდა აღინიშნოს ერთგვარი კონტრარგუმენტიც: მას შემდეგ, რაც XXI საუკუნის პირველი დეკადიდან ტურიზმის განვითარების შედეგად სვანეთის მიწის ფასმა არნახულად იმატა, ზოგიერთი სვანი, განსაკუთრებით, ტურისტულ ზონებში მოსახლე, ადათობრივი სამართლის წესების უხეში უგულვებლყოფით ყველანაირ საშუალებას მიმართავს საკუთარი ეკონომიკური უპირატესობის მოსაპოვებლად. თვალსაჩინო მაგალითად გამოდგება სვანური ადათობრივი სამართლის ფუნდამენტური პრინციპის, უძრავ ქონებაზე უპირატესი შესყიდვის უფლების, რღვევა, კერძოდ: ძველი სვანური ადათით ყოველი სვანი, რომელიც მიწის ნაკვეთს გასაყიდად შეელოდა, ვალდებული იყო, მიეყიდა თავისი თემისთვის და თუ თემში ვერავინ შეძლებდა გასაყიდი მიწის ფასს შესწვდომოდა, პატრონს მხოლოდ მაშინ ეძლეოდა უფლება, მიეყიდა ახლობელ-ნათესავებისთვის, გარეშე კაცებისთვის. სახლ-კარის მიმართაც ანალოგიური წესები მოქმედებდა: ისიც უთუოდ თემშივე უნდა გაყიდულიყო. თუ ერთი მოსახლე ვერ გასწვდებოდა ფასს, მას მთელი თემი აგროვებდა და ყიდულობდა. თემის შემდეგ სახლ-კარი შეიძლება გამყიდველის სიძეებს შეესყიდათ, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი სიძეები იმავე სოფლის მკვიდრნი იყვნენ. სხვა სოფელს, თუნდაც სიძეებს, ადგილობრივი სოფელი ყიდვას არ დაანებებდა.⁷ მართალია, ადათობრივი სამართლის ეს ნორმები მოსახლეობის დიდ ნაწილში კვლავ ცოცხლობს⁸, მაგრამ ზოგ შემთხვევაში ადგილი აქვს მათ უგულვებლყოფას – დღეს უკვე თავისუფლად შეხვდებით სვანს, რომელიც მზადაა, უძრავი ქონება ნებისმიერ პირს (როგორც საქართველოს მოქალაქეს, ისე – უცხოელს) მიჰყიდოს. ეს დამოკიდებულება კი თანამედროვე სვანებს რადიკალურად განასხვავებს მათივე წინაპრებისგან.

⁷ იხ. ციტირება: ნიჭარაძე ბ., ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წერილები, ტ. I, თბ., 1962, 114-115.

⁸ იხ. ციტირება: ონიანი ს., დავითაშვილი გ., ჩვეულებითი სამართლის მოქმედება თანამედროვე ბალსზემო სვანეთში, 2015 წლის 20-30 ივნისის საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის სამეცნიერო-მოსხენებითი ანგარიში, თბ., 2016, 151.

„დრონი იცვლებიან და მათთან ერთად ვიცვლებით ჩვენც“⁹ – ამიტომ მოცემული სტატია მორავის წინაშე არსებული თანამედროვე გამოწვევებისა და პრობლემების შესახებ მიმოხილვას ისახავს მიზნად, მაგრამ თავდაპირველად იმ მიზეზებზე უნდა იქნეს გამახვილებული ყურადღება, რომლებმაც სვანური ადათობრივი სამართლის და, მათ შორის, სამედიატორო სასამართლოს ასე ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში არსებობა განაპირობა. ფაქტი სახეზეა – საქართველოს სხვა კუთხეებისგან განსხვავებით, სვანური სამედიატორო სასამართლო ჯერ კიდევ თანამედროვე რეალობის ნაწილად რჩება.

2. სვანური ჩვეულებითი სამართლის და სვანური სამედიატორო სასამართლოს სიცოცხლისუნარიანობის მიზეზები

უპირველესი და უმთავრესი ისტორიული მიზეზი, რომელმაც ადათობრივი სამართლის და მისი უმთავრესი გამოვლინების, სამედიატორო სასამართლოს, სიცოცხლისუნარიანობას ხელი შეუწყო, მთელი გვიან-ფეოდალური პერიოდის განმავლობაში სვანეთში სახელმწიფო ინსტიტუტების არარსებობა და თემური ცხოვრების წესია, რომელიც საზოგადოების თვითორგანიზაციას განაპირობებდა.¹⁰

მეორე მიზეზი XIX საუკუნის II ნახევრიდან რუსული მმართველობის დამყარებაა. აღნიშნული სწორედ მეორე მიზეზად იმიტომ უნდა დასახელდეს, რომ, ერთი შეხედვით, მას ჩვეულებითი სამართლის გავლენის ხანა უნდა დაესრულებია და სახელმწიფო ინსტიტუტების გაძლიერება დაეწყო, მაგრამ მოხდა სრულიად საწინააღ-

⁹ “Mutantur Tempora et Nos Mutamur in illis” იხ. ციტირება: *ჭაბაშვილი მ.*, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, მე-3 შესწორებული და შევსებული გამოცემა, თბ., 1989, 585.

¹⁰ იხ. ციტირება: *დავითაშვილი გ.*, სასამართლო ორგანიზაცია და პროცესი ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2004, 30-31.

მდეგო: მართალია, მთავრობა ენერგიული მუშაობით ცდილობდა, სვანური ადათები სახელმწიფოებრივი კანონებითა და წესებით შეეცვალა, მაგრამ სვანეთის მოსახლეობამ სწორედ რუსეთის მიერ თავსმოხვეული სამართალი მიიჩნია უცხოვრად და მიუღებლად. რუსულ სასამართლოებს არავინ მიმართავდა, დაზარალებული ამჯობინებდა, დაეა სვანური სამართლის საფუძველზე მოეგვარებია, ვიდრე დამნაშავესთვის ეჩივლა, რამაც, საბოლოოდ, რუსული ადმინისტრაცია იძულებული გახადა, შერიგებოდა ადგილობრივი სვანური სამედიატორო სასამართლოების ფაქტობრივად შეუზღუდავ მოქმედებას.¹¹ სწორედ რუსეთის საიმპერიო მმართველობის პირობებში ჩამოყალიბდა სვანეთში ეს ერთგვარი „გაუთქმელობის პრინციპი“.¹²

მესამე მიზეზად შეიძლება დასახელდეს საქართველოს გასაბჭოების შემდგომ პერიოდში ათეიზმის აგრესიული ქადაგება, რამაც სვანური ადათობრივი სამართალი კიდევ უფრო მეტად „წყალქვეშა დინების“ რეჟიმში გადაიყვანა, რადგან სვანეთის მოსახლეობის დიდ ნაწილს კვლავ ჰქონდა შენარჩუნებული რწმენა, საეკლესიო სინამდვილეთა მიმართ პატივისცემა და ხატის წინაშე ცრუ დაფიცების შიში.¹³ თანაც, ისევე როგორც რუსეთის იმპერიის ხანაში, საბჭოთა მმართველობის დროსაც სასამართლოს მიერ დამნაშავესთვის თუნდაც მრავალწლიანი მსჯავრის მისჯა სულაც არ იყო იმის გარანტი, რომ სასჯელის მოხდის შემდეგ სოფელში დაბრუნებული დამნაშავეს მიმართ დაზარალებული მხარე ადათით გათვალისწინებულ შურისძიებას არ განახორციელებდა. ეს რომ არ მომხდარიყო, დაპირისპირებულ მხარეთა შორის საჭირო იყო ტრადიციული

¹¹ იქვე, 27.

¹² იხ. ციტირება: *ონიანი ს., დავითაშვილი გ., ჩვეულებითი სამართლის მოქმედება თანამედროვე ბალსზემო სვანეთში, 2015 წლის 20-30 ივნისის საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის სამეცნიერო-მოსხენებითი ანგარიში, თბ., 2016, 5, 181.*

¹³ იხ. ციტირება: *დავითაშვილი გ., სასამართლო მტკიცებულებანი ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2003, 9-10.*

სვანური სამედიცინო სასამართლოს მეშვეობით მორიგება.¹⁴ სვანური მედიკოსები თავიანთ გადაწყვეტილებას ყოველთვის მხარეთა მიერ მოსამართლეთა წინაშე დადებული „ერთგულების ფიცით“ განამტკიცებენ, რაც სამედიცინო გადაწყვეტილების უპირობო შესრულების გარანტიაა.¹⁵

მეოთხე მიზეზი სვანეთის კლიმატურ-გეოგრაფიული გარემოა, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში სვანეთის მოსახლეობას აიძულებდა, დიდ ოჯახებად ეცხოვრათ.¹⁶ მეურნეობის წარმოების პრიმიტიული საშუალებები მცირერიცხოვანი ოჯახისთვის ღირსეულად თავის გატანას შეუძლებელს ხდიდა. სვანური ოჯახი მრავალსულიანი, მრავალშვილიანი და მრავალთაობიანი იყო, რაც გვაროვნული ინსტიტუტების გაძლიერებას უწყობდა ხელს.¹⁷ გვაროვნული ინსტიტუტების სიძლიერე კი განაპირობებდა „სისხლის ალების“ ჩვეულებისა¹⁸ და მისი ეფექტური შემზღუდავი მექანიზმის – სამედიცინო სასამართლოს არსებობას.

სვანური ადათობრივი სამართლის თავისებურებებს არქიტექტურული ფაქტორიც ემატებოდა: სვანური საცხოვრებელი ნაგებობები, როგორც წესი, ოთახებად სეგმენტირებული არ იყო,¹⁹ რაც

¹⁴ იხ. ციტირება: *ონიანი ს., დავითაშვილი გ.*, ჩვეულებითი სამართლის მოქმედება თანამედროვე ბალსზემო სვანეთში, 2015 წლის 20-30 ივნისის საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის სამეცნიერო-მოსხენებითი ანგარიში, თბ., 2016, 181.

¹⁵ იხ. ციტირება: *დავითაშვილი გ.*, სამედიცინო სასამართლო სვანეთში, თბ., 2002, 81.

¹⁶ იხ. ციტირება: *ხარაძე რ.*, დიდი ოჯახის გადმონაშთები სვანეთში, თბ., 1939, 46-47.

¹⁷ იხ. ციტირება: *Харадзе Р. Л.*, Грузинская Семейная Община, Т. 2, Тбилиси, 1961, 16.

¹⁸ იხ. ციტირება: *დავითაშვილი გ.*, შურისძიება და შერიგება ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2021, 41-42.

¹⁹ მთავრობამ 1925 წელს მესტიაში შეიძინა ნესტორ ჯაფარიძის სვანური სახლი. იგი მთლიანად ოთახებად გადააკეთეს. ეს იყო სვანური სახლის ოთახებად გადაკეთების პირველი მაგალითი, რომელმაც შემდეგ ფართო გავრცელება ჰპოვა მოსახლეობაში. იხ. ციტირება: *ჩართოლანი მ.*, ახალი ტიპის საცხოვრებელი ნაგებობები სვანეთში 1961 წლამდე,

ოჯახის წევრთა შორის (ბიჭვივიორისტული თვალსაზრისით) იმაზე უფრო მეტ დაახლოებას იწვევდა, ვიდრე თანამედროვე (ოთახებად სეგმენტირებულ) სახლში გაზრდილ ადამიანს შეუძლია წარმოიდგინოს. ძველ სვანებს გაცილებით უფრო ვიწრო სოციალური ზონა²⁰ გააჩნდათ, ვიდრე მათ დღევანდელ შთამომავლებს, ამიტომ „სისხლის ალების“ სუბიექტთა წრეც ფართო იყო და შერიგებაში მონაწილე სუბიექტთა რაოდენობაც.²¹

კრებულში: სვანეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის, ჩართოლანი მ., (რედ.), თბ., 1970, 43.

²⁰ იხ. ციტირება: პიზი ა., პიზი ბ., სხეულის ენა, (მთარგმნელი) დოლიძე გ., თითმერია თ. (რედ.), პირველი გამოცემა, თბ., 2016, 174-175.

²¹ დიდ ოჯახებად ცხოვრება ერთდროულად მრავალშვილიანობას და მრავალთაობიანობას გულისხმობდა. ამიტომ ხშირი იყო შემთხვევა, როდესაც მაგალითად, უფროს ძმასა და ნაბოლარა ძმას შორის ასაკობრივი სხვაობა, შესაძლოა, 10-15 წელი ყოფილიყო. როდესაც უმცროსი ძმა პატარა ასაკის იყო, მის უფროს ძმას შეიძლება უკვე შვილიც კი ჰყავდა, რომელიც მისი თანატოლი იყო და ფაქტიურად ნათესაობრივი ხარისხის მიხედვით ბიძა და ძმისწული – დაახლოებით ერთი ასაკისანი იყვნენ, ანუ ისინი დიდ ოჯახში ერთად გაიზრდებოდნენ როგორც „ძმები“. ხოლო როდესაც ეს უკანასკნელნი საქორწინო ასაკს მიაღწევდნენ და თავის მხრივ მათაც ეყოლებოდათ თავიანთი შვილები, იგივე განმეორდებოდა შემდეგ თაობაშიც და მათი ბავშვები ერთმანეთისთვის, მართალია, უკვე გარე-ბიძასა და ბიძაშვილის-შვილის ნათესაობრივ ხარისხში იქნებოდნენ, მაგრამ რეალურად გაიზრდებოდნენ როგორც „ძმები.“ აღნიშნულზე ყურადღების ასეთი გამახვილება იმიტომ გახდა საჭირო, რათა მართლვითად აიხსნას დღევანდელი გადასახედიდან უცნაური მოვლენა, რომ დამნაშავეს ნაცვლად შურისძიების ობიექტად შესაძლოა მისი მამა, ძმა, ბიძა, ბიძაშვილი და გარე-ბიძაშვილიც კი ქცეულიყო. ეს ადამიანები ერთმანეთის მიმართ იმდენად მონოლითურ საოჯახო კავშირში იმყოფებოდნენ, რომ ნებისმიერი მათგანის სიკვდილი ოჯახის ყველა წევრის მიერ უმძიმესად აღიქმებოდა. დღეს კი, როდესაც ადამიანის ინდივიდუალიზაციის ხარისხი მეტია და არათუ ბიძაშვილები, არამედ ძმებიც კი, შესაძლოა, ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად ცხოვრობენ და წლების განმავლობაში ერთმანეთს არც კი ნახულობენ – „სისხლის ალების“ მოტივით დამნაშავეს ნაცვლად მის ნათესავეებზე შურისძიება ლოგიკურ საფუძველს უკვე სრულიად არის მოკლებული.

შემდეგი მიზეზი იყო კუთხური კარჩაკეტილობა, რომელიც მიცვალებულის დასაფლავების თავისებური წესის შემუშავებას უწყობდა ხელს – სვანებისთვის წარმოუდგენელი იყო როგორც სვანეთს გარეთ ცხოვრება, ისე – მიცვალებულის დასაფლავებაც.²² თუ ბარში სამუშაოდ ჩამოსული სვანი გარდაიცვლებოდა, მას მისი მეგობრები ან სვანეთში გადაასვენებდნენ, ან კი – თუ ამის საშუალება არ ექნებოდათ (უგზობის, დიდთოვლობის ან სხვა მიზეზით), დროებით დაკრძალავდნენ, რათა ხელსაყრელი პირობების შექმნისთანავე (მაგალითად, თოვლის გადნობა და გზის გახსნა) ექსჰუმაცია მოეხდინათ და მიცვალებული აუცილებლად საგვარეულო სასაფლაოზე დაეკრძალათ. ეს პრინციპი დღემდე არსებობს სვანებში: მიუხედავად იმისა, რომ XXI საუკუნეში უამრავი სვანი სვანეთს გარეთ სასაფლაოებზე განისვენებს და მეტიც, უცხოეთის სასაფლაოებზეც უკვე არაერთი მიცვალებულია დაკრძალული, სვანების საკმაოდ დიდი ნაწილი ამჟამადაც ცდილობს, ცხედარი საგვარეულო სასაფლაოს მიაბაროს. ბარში გარდაცვლილი ადამიანის სვანეთში გადასვენება კვლავ ჩვეულებრივი მოვლენაა.²³

²² იხ. ციტირება: *ონიანი ს., დავითაშვილი გ., ჩვეულებითი სამართლის მოქმედება თანამედროვე ბალსზემო სვანეთში, 2015 წლის 20-30 ივნისის საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის სამეცნიერო-მოსხენებითი ანგარიში, თბ., 2016, 367-368.*

²³ ზოგჯერ ადგილი აქვს საპირისპირო შემთხვევებსაც: როდესაც მოხუცი თაობა სოფელში ცხოვრობს, ხოლო მათი შვილები ქალაქში სახლობენ, მშობლები გარდაეცვლებათ, შვილები მათ სოფლიდან ქალაქში გადმოსვენებენ და ქალაქის სასაფლაოზე დაკრძალავენ (იმ ლოგიკით, რომ საკუთარი მშობლის სასაფლაოს იქ უფრო მიხედავენ, სადაც თვითონაც ცხოვრობენ და არა სვანეთში – სადაც ხშირად წლობით ვერ ახერხებენ ჩასვლას ან მხოლოდ ზაფხულობით თუ სტუმრობენ მშობლიურ კუთხეს), ხშირია ხოლმე ასეთი დაკრძალვების დროს სამგლოვიარო ცერემონიაზე მისული სვანების დიალოგებში ჭირისუფლის ამ საქციელის ერთგვარი განკითხვისმაგვარი აზრის მოსმენა: გარდაცვლილები, რომელთაც მთელი ცხოვრება სვანეთში გაატარეს, რატომ უნდა დაესაფლავებიათ შვილებს თბილისში (თუ ეს თბილისში ხდება, ან შესაბამის ქალაქსა თუ რაიონში) უცხო ხალხის სასაფლაოზე და არა იქ, სადაც

სვანების ეს დამოკიდებულება ერთი შეხედვით, შეიძლება, უცნაურად ჩანდეს, მაგრამ ქართული საზოგადოება გაუცნობიერებლად ზუსტად იმავე პრინციპით ოპერირებს: დღევანდელი კანონმდებლობა უცხოეთში დაღუპული საქართველოს მოქალაქის ნეშტის გადმოსვენების ხარჯებს სახელმწიფოს აკისრებს.²⁴ ერთი შეხედვით, რატომ უნდა ჰქონოდა მნიშვნელობა, თუ სად დაიკრძალება მიცვალებული: ესპანეთში, გერმანიაში, ამერიკაში თუ სხვაგან? მაგრამ – საქართველოს მოსახლეობის საკმაოდ დიდ ნაწილს კვლავ მტკიცედ სჯერა, რომ უმჯობესია, თუკი გარდაცვლილი მამიც სამშობლოს მიწას იქნება მიბარებული.

აღნიშნული წესი განაპირობებდა იმას, რომ სვანებს არ უნდოდათ თავისი ნებით სვანეთის დატოვება, რაც ხელს უწყობდა მათ შორის კონფლიქტების მოლაპარაკების გზით გადაჭრას: როდესაც დაპირისპირებულ ოჯახებს შორის გარკვეული ძალთა ბალანსი მყარდებოდა (ე.ი. თუ ვერცერთი ოჯახი ვერ ახერხებდა: ა. მეორე სრულიად გაენადგურებინა ან ბ. იმდენად შეევიწროებია, რომ ეს უკანასკნელი თვითონ წასულიყო სოფლიდან, თემიდან, თუ საერთოდ – სვანეთიდან), სამედიატორო სასამართლო მორიგების, დაპირისპირებულ მხარეთა შორის წინააღმდეგობის აღმოფხვრის და სვანეთის ტერიტორიაზე მათი მშვიდობიანი თანაცხოვრების გაგრძელების გარანტი იყო. შემთხვევითი არ არის, რომ შერიგების რიტუალი ხშირად დანათესავებით (დამოყვრება, ნათელ-მირონობა, შვილება, დაძმობილება) გვირგვინდება და უწინდელი მოსისხლე მხარეები სულიერი ნათესავები ხდებიან.²⁵

გარდაცვლილებს ცხოვრება გაუტარებიათ და სადაც მათი წინაპრებია დასაფლავებული.

²⁴ იხ. ციტირება: საზღვარგარეთ გარდაცვლილ საქართველოს მოქალაქეთა საქართველოში გადმოსვენების ხარჯების ანაზღაურების წესის დამტკიცების თაობაზე საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 18 ივლისის N330 დადგენილების დანართი (საზღვარგარეთ გარდაცვლილ საქართველოს მოქალაქეთა საქართველოში გადმოსვენების ხარჯების ანაზღაურების წესი), მუხლი 3.

²⁵ იხ. ციტირება: დავითაშვილი გ., შურისძიება და შერიგება ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2021, 325-326, 329.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მიზეზი დღეს ან შესუსტებულია, ან კიდევ საერთოდ აღარ არსებობს: აღარ არის ფეოდალური პერიოდი, აღარც რუსული იმპერია და აღარც საბჭოთა კავშირი; ტექნიკური პროგრესის გამო აღარ არსებობს დიდ ოჯახებად ცხოვრების აუცილებლობა; საცხოვრებელი სახლებიც უკვე თითქმის ერთი საუკუნეა ოთახებად არის სეგმენტირებული; მეორე მსოფლიო ომში უამრავი ადამიანი უგზო-უკვლოდ დაიკარგა და მათი საფლავები სრულიად უცნობია; სვანების საკმაოდ დიდი ნაწილი რამდენიმე ათეული წელია მიგრირებულია ბარში (სტიქიური უბედურებების მიზეზით თუ საკუთარი არჩევანით); უმაღლესი განათლების მიღების სურვილით გამოწვეულ მიგრაციას კი კვლავაც ყოველწლიურად აქვს ადგილი. მაგრამ მაინც არის რამდენიმე მიზეზი, რომლებიც დღესაც ხელს უწყობს სვანური ჩვეულებებისა და ამ ჩვეულებების საფუძველზე მოქმედი სამედიატორო სასამართლოს არსებობას:

პირველი და უმთავრესი ფაქტორი არის სვანური ენა. სვანების უმეტესი ნაწილი კვლავ ორენოვანია, მიუხედავად იმისა, სვანეთში ცხოვრობენ, თუ სვანეთს გარეთ. მართალია, სვანური და ქართული მონათესავე ენებია, იდენტური გრამატიკით და მსგავსი ლექსიკური მარაგით, მაგრამ ეს არ ცვლის იმ ფაქტს, რომ სვანურ ენაზე საუბრის შინაარსს დანარჩენი ქართველები ვერ გაიგებენ. ამიტომ, სვანური ენა კვლავ რჩება თვითიდენტიფიცირების კარგ საშუალებად.

მეორე მიზეზი სვანეთის ფიზიკური გეოგრაფიაა – ყაზბეგის ხეობასთან შედარებით, მაგალითად, სვანეთი არ არის ტრანზიტული და მოსახლეობა ცხოვრობს გარეშემოსაზღვრულ ადგილზე, რაც ასევე ხელს უწყობს იდენტობის შენარჩუნებას.

ბოლო და უმთავრესი მიზეზი, რომელიც სვანური ჩვეულებითი სამართლის სიცოცხლისუნარიანობას განაპირობებს, ბანალურია – მოსახლეობისთვის ჩვეულებითი სამართალი უფრო ახლოა, ვიდრე სახელმწიფოს მიერ მიღებული კანონები. აღნიშნულ საკითხს უფრო ვრცლად გაშლა ესაჭიროება:

საქართველოში რამდენიმე ათასი კანონი და კანონქვემდებარე აქტი არსებობს და ქვეყნის მოსახლეობის უმეტესობას ეს კანონები არც კი წაუკითხავს. მეტიც, რომც წაიკითხო, ხშირ შემთხვევაში, ვერ შეძლებს ზუსტი იურიდიული შინაარსის გამოტანას. ეს უკანასკნელი იურისტების კომპეტენციას განეკუთვნება. მაგრამ საინტერესო ის არის, რომ თვით პროფესიით იურისტებიც კი კანონებს არათუ არ კითხულობენ, არამედ იურისტის პროფესია ისედაც არ გულისხმობს ყველა კანონის ზეპირად ცოდნას. იურისტი არის ადამიანი, რომელსაც თავის პროფესიულ ენაზე – იურიდიულ ენაზე აზროვნება და მეტყველება შეუძლია.²⁶ იურისტის ფუნქციაა სოციალური ურთიერთობის მარეგულირებელი სწორი ნორმის მოძიება, მისი სწორად მორგება არსებულ სოციალურ ურთიერთობაზე და ნორმის შინაარსის სწორად განმარტება.²⁷

მარტივი გონებრივი ან რეალური ექსპერიმენტი შეიძლება ჩატარდეს: ნებისმიერ პროკურორს დაესვას კითხვა: – როდის წაიკითხა მან ბოლოს სამოქალაქო კოდექსის კონკრეტული მუხლები? ასევე, სამოქალაქო სამართლის სპეციალისტს (ადვოკატს, მოსამართლეს და ა.შ.) შეიძლება დაესვას კითხვა: – ბოლოს როდის გაეცნო სისხლის სამართლის კოდექსში შესულ ცვლილებებსა და დამატებებს? პასუხების უმეტესობა შეიძლება ასე ჟღერდეს: – სტუდენტობის დროს.

გარდა ამისა, არსებობს მთელი რიგი სამართლის დარგები, რომლებიც ახალი ჩამოყალიბებული ან მხოლოდ ახლა ყალიბდება ან, თუნდაც, იხვეწება და არაერთი ხანგრძლივი სტაჟის მქონე მა-

²⁶ იხ. ციტირება: *ხუბუა გ.*, სამართლის თეორია, თბ., 2004, 124.

²⁷ აღნიშნული ზედმინევენით არის ასახული საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 393-ე (ასევე, 377-ე) მუხლის შინაარსში, სადაც საკასაციო (და სააპელაციო) საჩივრის საფუძვლად მითითებულია სასამართლოს მიერ ა. იმ კანონის გამოყენება, რომელიც არ უნდა გამოეყენებინა, ბ. იმ კანონის არგამოყენება, რომელიც უნდა გამოეყენებინა და გ. სწორად გამოყენებული კანონის არასწორად განმარტება. იხ. ციტირება: საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 14/11/1997, მუხლი 377, 393.

ლაღკვალიფიციური იურისტის სტუდენტობის დროს, უნივერსიტეტებში დისციპლინების და საგნების სახით არც კი ისწავლებოდა.

იურისტებისთვის ცნობილია, რომ კანონის არცოდნა არ ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისგან,²⁸ ასევე, კანონები ძალაში შედის გამოქვეყნებისთანავე ან გამოქვეყნებიდან გარკვეულ ვადაში,²⁹ რაც იურიდიულ ენაზე იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს ყველა მოქალაქე კანონის გამოქვეყნებისთანავე უნდა ეცნობოდეს მის შინაარსს, ხოლო თუ არ ეცნობა, ეს მისი პირადი პასუხისმგებლობაა. მაგრამ ეს არ ცვლის იმ რეალობას, რომ კანონთა უმეტესობის შინაარსი მოსახლეობის უდიდესი ნაწილისთვის სრულიად უცნობია, ხოლო გამოქვეყნებისა და ძალაში შესვლის თარიღებით ცოტა ვინმე თუ ინტერესდება.³⁰

კიდევ ერთი მაგალითი: იურისტებმა კარგად იციან, რომ კანონი კრძალავს ქორწინებას მხოლოდ: 1. პირდაპირ აღმავალი ან დამავალი შტოს ნათესავებს შორის და 2. ბიოლოგიურ და არაბიოლოგიურ და-ძმას შორის, ასევე, 3. ნაშვილებსა და მშვილებელს შორის,³¹ მაგრამ, საქართველოს მოქალაქისთვის, რომელსაც იურიდიული განათლება არ აქვს, როგორი შოკისმომგვრელი იქნება ინფორმაცია, რომ სახელმწიფო სრულიად ლეგალურად მიიჩნევს ქორწინებას: დეიდაზე, მამიდაზე, ბიძაზე, დისშვილზე, ძმისშვილზე, ბიძაშვილზე, დეიდაშვილზე, მამიდაშვილზე და ა.შ. საბედნიეროდ, ეს საკითხი აბსოლუტურად არააქტუალურია რეალურ ცხოვ-

²⁸ იხ. ციტირება: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26/06/1997, მუხლი 3.2.

²⁹ იხ. ციტირება: ნორმატიული აქტების შესახებ საქართველოს კანონი 22/10/2009, მუხლი 22, 23, 26, 27.

³⁰ ეს ვითარება მხოლოდ საქართველოს მოსახლეობისთვის დამახასიათებელი როდია. იგივე სურათია სხვა ქვეყნებშიც. ამიტომ რა გასაკვირია, თუკი სვანებს, კვლავ თავიანთი ადათობრივი სამართლის ნორმების მიმართ აქვთ უფრო მეტი ნდობა, ვიდრე მათთვის უცხო თანამედროვე კანონების მიმართ, რომელთა შედგენაშიც მათ უშუალოდ არ მიუღიათ მონაწილეობა და თავიანთი უშუალო თანხმობაც არ გაუციათ.

³¹ იხ. ციტირება: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26/06/1997/, მუხლი 1120.

რებაში. ეს იმიტომ, რომ ნათესავთა შორის ქორწინების აკრძალვაზე ქართული კულტურის მატარებელი ნებისმიერი ადამიანის ცნობიერებაში მზა პასუხი არსებობს, რომელიც ე.წ. „მოხსნილი მოტივაციის“ სახით არის წამოდგენილი და გადასინჯვა-გადახედვას (მოტივაციის პროცესს) არ ექვემდებარება.³² ეს კი სწორედ იმ ადათ-წესების დამსახურებაა, რომელიც ისტორიულად არსებობს საქართველოში და რომლის საკანონმდებლო მონესრიგება-არმონესრიგება არანაირ გავლენას არ ახდენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე (ამ შემთხვევაში, საქორწინო ურთიერთობებზე).

ასე რომ, სოციალური ურთიერთობები, ცხადია, მხოლოდ კანონებით არ იმართება. სოციალურ ურთიერთობებზე გავლენას ჩვეულებები, მორალი, რელიგია, კულტურა და თვით მოდაც კი ახდენს. სამართალი კი ჩამოთვლილთა შორის მხოლოდ ეთიკურ მინიმუმს ქმნის.³³

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ სვანური ადათობრივი სამართლის მიმართ ნდობა სვანეთის მოსახლეობაში უფრო მეტია, ვიდრე ოფიციალური კანონის მიმართ, მაგრამ, მაშინ, რა არის ის ხელის შემშლელი გარემოებები, რომელსაც თანამედროვე სვანური მედიაციის ინსტიტუტი შეეჯახა?

³² „მოტივაციის შემდეგ, თუ სუბიექტურ და ობიექტურ ფაქტორებს შორის რაიმე არსებითი ცვლილება არ მოხდა, ადამიანი პრაქტიკულად მოქმედებს იმ მოდელით, რომელიც მოტივაციის პროცესში ჩამოყალიბდა. პირველად განხორციელებული მოქმედების შედეგის დადებითი უკუკავშირის შემთხვევაში, სხვა დროს, იმავე სიტუაციაში მოქმედება მოტივაციის გარეშე მეორდება, ხოლო მრავალგზის განმეორების შემდეგ მოტივაციის ფაქტორთა სისტემისა და რწმენით გამოწვეული ცვლილებები პიროვნების თვისებად, მოქმედება კი – ჩვევად იქცევა.“ იხ. *კიკნაძე დ.*, მოტივაცია, როგორც ადამიანის შინაგანი მოქმედება, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“, სამართლის სერია, *ზოიძე ბ.*, (რედ.), №1, თბ., 1998, 83.

³³ იხ. ციტირება: *ხუბუა გ.*, სამართლის თეორია, თბ., 2004, 63.

3. მორავის წინაშე არსებული თანამედროვე გამოწვევები და პრობლემები

უპირველესი გამოწვევა რაც თანამედროვე მორავის წინაშე დგას, ისტორიული რეალობის ცვლილებაა:

აღარ არსებობს ეკონომიკური და სოციალური საფუძველი, რომელიც ადათობრივი სამართლის ერთადერთ უალტერნატივო სამართლად არსებობას განაპირობებდა – აღარც დიდი სვანური ოჯახი და არც კუთხური ჩაკეტილობის ის ხარისხი, რაც წარსულში იყო.

სვანების განსახლების არეალი ამჟამად მთელ საქართველოს მოიცავს, რაც მათ ასიმილირებას ხელს უწყობს და სვანური ადათების დაცვას ისინი ნელ-ნელა თავს ანებებენ. განსაკუთრებით ეს დიდ ქალაქებში შეიმჩნევა. ერთგვარ გამონაკლისს წარმოადგენს სვანების კომპაქტური დასახლებები საქართველოს რამდენიმე რეგიონში, სადაც ისინი სოფლად ან რამდენიმე სოფლად ცხოვრობენ. ასეთ სოციუმებს ადათობრივი სამართალი და სამედიატორო ინსტიტუტი მეტ-ნაკლებად კვლავ შენარჩუნებული აქვთ.

შემდეგი არის რწმენის ფაქტორი – მოსახლეობაში ნელ-ნელა იკარგება ხატზე ცრუ დაფიცების შიში. აღნიშნულის პირველი მიზეზია საბჭოთა პერიოდში მიზანმიმართული იდეოლოგიური მუშაობის შედეგად დამკვიდრებული ათეიზმი და საიქიო ცხოვრებისადმი სკეპტიკური დამოკიდებულება, რომელმაც XXI საუკუნეში მაინც თავისი ნაყოფი გამოიღო. სულ უფრო და უფრო მეტი ადამიანი ინდიფერენტულია რელიგიის მიმართ. ხოლო მეორე მიზეზი სრულიად პოლარულია: პარადოქსია, მაგრამ ეს მიზეზი მართლმადიდებლური ქრისტიანობის აქტიური ქადაგებაა. ქართულ ეკლესიას არ აქვს თავისი ცალსახად ჩამოყალიბებული პოზიცია ხატზე დაფიცების სვანურ ტრადიციასთან დაკავშირებით. არც თუ იშვიათია შემთხვევები, როდესაც სასულიერო პირები არ ინონებენ ეკლესიაში ხატზე დაფიცების წესს და მას არამართლმადიდებლურად და არაქრისტიანულად, ზოგჯერ – წარმართულადაც კი მიიჩნევენ. შესაბამისად, სვანების გარკვეული ნაწილი, იმ მოტივით, რომ ეს ქცე-

ვა არაქრისტიანულია, უკვე თავს იკავებს მსგავსი რიტუალის აღსრულებისგან. ასე რომ, დღეს სვანური ადათობრივი სამართლისა და სამედიატორო სასამართლოს ქვაკუთხედი, ხატზე დაფიცება, ორ ცეცხლს შორის არის მოქცეული.

შემდეგი ფაქტორი მედიატორთა ასაკია – მათი უმეტესობა 50-80 წლის შუაღედს განეკუთვნება, ყოველწლიურად ასაკი ემატებათ და უფროსი თაობა ნელ-ნელა მიდის, უმცროს თაობას კი – ციფრული ტექნოლოგიების ხანაში გაზრდილს, ნაკლებად აინტერესებს სვანური ტრადიციული სამართალი. დღეს უკვე ძნელი წარმოსადგენია 30-40 წლის ასაკის სვანი მორავის არსებობაც კი.

შემდეგი ხელისშემშლელი გარემოებაა ე.წ. „შავი გაგების“ გავრცელება სვანურ რეალობაში, რასაც საფუძველი საბჭოთა პერიოდში ჩაეყარა და კონკურენციაშიც კი შევიდა ტრადიციულ სამედიატორო სასამართლოსთან. სვანებისთვის, როგორც საერთოდ მთის მოსახლეობისთვის, დამახასიათებელი ვაჟკაცური ბუნება კარგად იქნა გამოყენებული რეკეტული დანაშაულის ადეპტების მიერ და არაერთი ახალგაზრდა დაადგა კრიმინალურ გზას. შემდგომ, 90-იან წლებში სახელმწიფო ხელისუფლების შესუსტების კვალდაკვალ, „ქურდული სამყარო“ განსაკუთრებულად გაძლიერდა და მხოლოდ მოგვიანებით, XXI საუკუნის პირველ დეკადაში, სახელმწიფო საპოლიციო აპარატის მხრიდან უპრეცედენტო ღონისძიებების გატარების შედეგად მოხერხდა „შავი სამყაროს“ გარკვეულ არტახებში მოქცევა. სწორედ ამან განაპირობა ტურიზმის სფეროს განვითარება და სვანეთის მოსახლეობის ეკონომიკური წინსვლა, თუმცა, „ქურდური გაგების“ სრულ აღკვეთაზე საუბარი ჯერჯერობით ნაადრევია.

ეს ბოლო ფაქტორი თავის მხრივ განაპირობებს იმას, რომ არცერთ მორავს არანაირი სურვილი არ აქვს, ასოცირდებოდეს ე.წ. „კანონიერ ქურდთან“ ან რეკეტულ დანაშაულთან. ამიტომ ზოგჯერ არის შემთხვევები, როდესაც მორავი თავს არიდებს უცხო პირთა წინაშე თავისი სამედიატორო გამოცდილების აფიშირებას. პირად საუბარში სიფრთხილეს იჩენს და ერიდება იმის გამხელას, რომ მო-

რავია. ცხადია, იგი არ არის იურისტი და არ იცის, რამდენად ლეგიტიმურია სახელმწიფოს გადასახედიდან მისი საქმიანობა.³⁴

ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, რომ სვანურ მედიაციას არანაირი საერთო არ აქვს „ქურდულ სამყაროსთან“ – თუკი რეკეტი მიზნად ისახავს სარგებლის ან უპირატესობის მიღებას, ძალაუფლების და გავლენის მოპოვებას,³⁵ მორავი არანაირ პირად სარგებელს არ იღებს და პირიქით, ფაქტიურად, თავის საუკეთესო ცხოვრებისეულ რესურსს (დროს) უთმობს საზოგადოებრივად სასარგებლო მაღალი მორალური პრინციპებით ნაკარნახევ საქმიანობას – მედიაციას.³⁶ თვითონ სიტყვა „მორავიც“ ხომ სვანურ ენაში სიბრძნის, პატიოსნების, ღირსების და საუკეთესო თვისებების მქონე ადამიანის ეპითეტია. მეტიც – მართალია „ქურდული სამყარო“ ცდილობდა, ჩაენაცვლებინა მორავების გავლენა, მაგრამ როდესაც სვანეთში 90-იან წლებში სახელმწიფო კონტროლი შესუსტდა, სწორედ ისევ მორავების ინსტიტუტი იცავდა სვანეთის საზოგადოებას

³⁴ მართლაც, საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციების დროს უცხო ექსპედიტორის წინაშე მორავმა, როგორც რესპოდენტმა, შეიძლება დაადასტუროს, რომ სვანეთში სამედიატორო სასამართლო კვლავ ფუნქციონირებს, რომ არიან მორავები, რომლებიც მედიაციას დღემდე ახორციელებენ, თუმცა კონკრეტული პირების დასახელებისგან თავი შეიკავოს, ხოლო საკუთარ თავზე კატეგორიულად უარყოს, რომ ის მორავია ან ოდესმე რაიმე ფორმით მიუღია შერიგების პროცესში მონაწილეობა. იგივე ადამიანი მისთვის სანდო ინტერვიუერთან, რომლის მიმართაც ნდობის ნაკლებობას არ განიცდის, არ უარყოფს, რომ ნამდვილად მორავია და მონაწილეობაც მიუღია ამა თუ იმ სამედიატორო პროცესში. საბედნიეროდ, უფრო ხშირად პირიქით ხდება და მორავი არავისთან არ ერიდება თავისი საქმიანობის წარმოჩენას, მაგრამ ზემოდასახელებული თუნდაც ერთეული შემთხვევების არსებობაც კი უკვე თავისთავად მიუთითებს სიტუაციის პრობლემატურობაზე.

³⁵ იხ. ციტირება: ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ საქართველოს კანონი 20/12/2005, მუხლი 3.2.

³⁶ იხ. ციტირება: *ონიანი ს., დავითაშვილი გ., ჩვეულებითი სამართლის მოქმედება თანამედროვე ბალსზემო სვანეთში*, 2015 წლის 20-30 ივნისის საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის სამეცნიერო-მოსხენებითი ანგარიში, თბ., 2016, 18, 21.

სრული ქაოსისგან. მორვეები ყოველთვის საზოგადოებრივი ნდობით აღჭურვილი, კეთილსინდისიერებით გამორჩეული ადამიანები იყვნენ და არიან. სწორედ ისინი ქმნიდნენ და დღესაც ქმნიან „შავი სამყაროს“ სანინაალმდეგო სოციალურ ვექტორს. ბევრჯერ ყოფილა შემთხვევა, როდესაც სწორედ სოფლის და თემის მორვეებს და უხუცესებს ძველი სვანური ადათების შესაბამისად მთელი ხეობის მოსახლეობა ხატზე დაუფიცვებიათ ქურდობის ფაქტების აღსაკვეთად.³⁷

თუ დაინტერესებული პირი სვანური სამედიატორო სასამართლოს ინსტიტუტს საფუძვლიანად გაეცნობა, მისთვის ცხადი გახდება, რომ მორვეების საქმიანობა არანაირად არ ეწინააღმდეგება სახელმწიფოს ინტერესებს და „კანონით აუკრძალავის დაშვებულობის პრინციპი“ მასზე ცალსახად უნდა გავრცელდეს, მაგრამ არ არის გამორიცხული, იურისტებმა მაინც მოახერხონ რაიმე ნორმის მოძიება, რითაც, მინიმუმ, უხერხულობას შეუქმნიან სვან მედიატორებს. მაგალითად, გასათვალისწინებელია, რომ აღნიშნული პრინციპი („ის რაც კანონით არ არის აკრძალული, მოქალაქისთვის დასაშვებია“) სისხლის სამართლის მეცნიერებაში ეჭვქვეშ არის დაყენებული.³⁸ ამიტომ ესეც ერთგვარი გამოწვევაა მოქმედი მორვეებისთვის. წარსულში, რუსული იმპერიალისტური და რუსული საბჭოთა მმართველობის პირობებში, მათთვის ცხადი იყო სვანური სამართლის უპირატესობა უცხო ქვეყნის მიერ თავსმოხვეული სამართლის მიმართ და „მთავრობის კანონს ცვილის ცხვირი აქვსო“, ე.ი. როცა უნდათ შეცვლიანო, ამბობდა კიდევ სვანური ანდაზა,³⁹ მაგრამ დღეს, როდესაც საქართველო დამოუკიდებელი სახელმწიფოა და თავისი კანონმდებლობა აქვს, სვან მორვეებს კარგად ესმით, რომ კანონი უკვე ყველა ჩვენთაგანის კუთვნილებაა და მის მიმართ ისინი ვერანაირად ვერ გამოიჩენენ ანტაგონისტურ დამოკიდებულებას.

³⁷ იქვე, 42.

³⁸ იხ. ციტირება: ნაჭყებია გ., კანონით აუკრძალავის ნებადართულობის შესახებ, ჟურნ. „სამართალი“, №1, 1992, 14, 19-22.

³⁹ იხ. კოძაია ა., ლაპრაკდ არი, სვანური ანდაზები, თბ., 2000, 74.

აქ ისიც აღსანიშნავია, რომ თუკი ძველ პერიოდში სვანური სამედიატორო სასამართლო ძირითადად მართლმსაჯულებისა და მორიგების ფუნქციებს თანაბრად ინაწილებდა, ბოლო პერიოდში შეიმჩნევა მედიაციისკენ მკვეთრი გადახრა და მართლმსაჯულების ფუნქციას მორვეები უფრო და უფრო ნაკლებად ატარებენ. მაგრამ მიუხედავად ამისა, მორავთა უმეტესობისთვის სრულიად უცნობია, რა შეფასება შეიძლება მოჰყვეს სახელმწიფოს მხრიდან მათ საქმიანობას – ხომ არ არის ეს საქმიანობა რაიმე სახით აკრძალული და არალეგალური? შესაძლოა, საქართველოს კანონმდებლობა არალეგალურად არ მიიჩნევს სვანურ ტრადიციულ მედიაციას, მაგრამ კიდევ ერთი საკითხი დგება დღის წესრიგში: საქართველო ევროპული ოჯახის წევრობისკენ მიისწრაფვის და ჩვენი საკანონმდებლო ბაზა ევროპულ კანონმდებლობასთან ადაპტირების პროცესშია, ამიტომ გასარკვევია – რამდენად ტოლერანტულია ევროპული კანონები სვანური მედიაციის ინსტიტუტის მიმართ?

საქართველოს კონსტიტუცია განამტკიცებს პრინციპს, რომ სახელმწიფო ზრუნავს ეროვნული ფასეულობებისა და თვითმყოფადობის, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვაზე, განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის განვითარებაზე,⁴⁰ მაგრამ რეალობაში რამდენად სრულდება ეს დანაწესი?

ყველა ეს კითხვა ამ ეტაპზე ცალსახად პასუხგაცემული ნამდვილად არ არის.

4. დასკვნა

მართალია, სვანური მოსახლეობის დიდ ნაწილში ამჟამად დაკარგულია როგორც სვანურ ადათთა უმეტესობა, ისე სადავო საქმის სვანური სამედიატორო სასამართლოს მეშვეობით მოგვარების ტრადიცია, მაგრამ საქართველოს დანარჩენ მოსახლეობასთან შედარებით, ჩვეულებითი სამართალი სვანებისთვის მაინც უფრო ახლოა და მედიაციის შინაარსის განმარტებას ან მედიაციის ინსტი-

⁴⁰ იხ. ციტირება: საქართველოს კონსტიტუცია 24/08/1995, მუხლი 5.6.

ტუტის მიმართ სახელმწიფოს მხრიდან რაიმე სახით სპეციალურ დაინტერესებას სვანები ნამდვილად არ საჭიროებენ. სვანეთის მოსახლეობისთვის სიტყვა „მედიატორი“ დიდად საპატივცემლო ადამიანის სინონიმია. მედიაცია მათთვის კარგად ნაცნობი, ტრადიციული ინსტიტუტია. სვანებმა იციან მედიაციის ბუნება, იციან თუ რა უპირატესობები აქვს საქმის მორიგებით დასრულებას, შერიგების აქტს და დავის მშვიდობიან დასასრულს.

მორავის საქმიანობა არ ეწინააღმდეგება სოციუმის მიზანს – საზოგადოებაში დამყარდეს მშვიდობა და შეიქმნას უკეთესი თანაცხოვრების პირობები. ამიტომ სანამ სვანეთის მოსახლეობაში, შეიძლება ითქვას, თვითდინებით იქნება მოთხოვნა სვანური ადათის მიხედვით სადავო საქმეების მოგვარებაზე, აღნიშნული ინსტიტუტი იარსებებს, ხოლო თუ მოთხოვნა გაქრება, აღარც მიწოდებას ექნება ადგილი.⁴¹

რაც შეეხება ქართულ სახელმწიფოს, დღეს უკვე მასზეცაა დამოკიდებული, თუ რა პოლიტიკას აირჩევს სვანური მედიაციის მიმართ: რაიმე ფორმით ხელს შეუწყობს? დააკონსერვებს? თუ – აკრძალავს? ასევე, სახელმწიფოზეა დამოკიდებული იმის განჭვრეტა, თუ რა მოწყვეტა თითოეულ ამ ღონისძიებას.

რა გზას დაადგება ხალხური მედიაცია – გაქრება თუ ტრანსფორმირდება? ამ კითხვებზე საბოლოო პასუხს მხოლოდ მომავალი გასცემს.

ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/1995.
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26/06/1997.
3. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 14/11/1997.
4. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, 12/06/2015.
5. ნორმატიული აქტების შესახებ საქართველოს კანონი, 22/10/2009.

⁴¹ იხ. ციტირება: *მენქიუ გ.*, ეკონომიკის პრინციპები, (ქართულ გამოცემაზე მუშაობდნენ: *ახვლედიანი ა., კახნიაშვილი ა., მანჩხაშვილი ნ., ქადაგიძე ლ., ჭაბაშვილი ა.*), მე-2 ქართული გამოცემა, თბ., 2008, 77.

6. ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ საქართველოს კანონი, 20/12/2005.
7. „მედიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონი, 18/09/2019.
8. საზღვარგარეთ გარდაცვლილ საქართველოს მოქალაქეთა საქართველოში გადმოსვენების ხარჯების ანაზღაურების წესის დამტკიცების თაობაზე საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 18 ივლისის №330 დადგენილების დანართი (საზღვარგარეთ გარდაცვლილ საქართველოს მოქალაქეთა საქართველოში გადმოსვენების ხარჯების ანაზღაურების წესი).
9. *დავითაშვილი გ.*, სამედიატორო სასამართლო სვანეთში, თბ., 2002, 81.
10. *დავითაშვილი გ.*, სასამართლო მტკიცებულებანი ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2003, 9-10.
11. *დავითაშვილი გ.*, სასამართლო ორგანიზაცია და პროცესი ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2004, 4, 27, 30-31.
12. *დავითაშვილი გ.*, შურისძიება და შერიგება ქართულ ჩვეულებით სამართალში, თბ., 2021, 41-42, 325-326, 329.
13. *კეკელია მ.*, სასამართლო ხასიათის დოკუმენტები ბალსზემო სვანეთიდან, კრებულში: ქართული ჩვეულებითი სამართალი, *კეკელია მ.*, (რედ.), ტ. 2, თბ., 1990, 155-157;
14. *კეკელია მ.*, დოკუმენტები ბალსზემო სვანეთიდან, კრებულში: ქართული ჩვეულებითი სამართალი, *კეკელია მ.*, (რედ.), ტ. 4, თბ., 1993, 218.
15. *კიკნაძე დ.*, მოტივაცია, როგორც ადამიანის შინაგანი მოქმედება, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“, სამართლის სერია, *ზოიძე ბ.*, (რედ.), №1, თბ., 1998, 83.
16. *კორძია ა.*, ლაჰრაკდ არი, სვანური ანდაზები, თბ., 2000, 74.
17. *ლიპარტელიანი ა.*, სვანურ-ქართული ლექსიკონი, ჩოლურული კილო, თბ., 1994, 224.
18. *მენქიუ გ.*, ეკონომიკის პრინციპები, (ქართულ გამოცემაზე მუშაობდნენ: *ახვლედიანი ა.*, *კახნიაშვილი ა.*, *მანჩხაშვილი ნ.*, *ქადაგიძე ლ.*, *ჭაბაშვილი ა.*), მე-2 ქართული გამოცემა, თბ., 2008, 77.
19. *ნაჭყებია გ.*, კანონით აუკრძალავის ნებადართულობის შესახებ, *ჟურნ. „სამართალი“*, №1, 1992, 14, 19-22.
20. *ნიჟარაძე ბ.*, ქართულ-სვანური ლექსიკონი, ბალსზემოური დიალექტი, თბ., 2007, 149.
21. *ნიჟარაძე ბ.*, ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წერილები, ტ. I, თბ., 1962, 114-115.

22. *ონიანი ს., დავითაშვილი გ.*, ჩვეულებითი სამართლის მოქმედება თანამედროვე ბალსზემო სვანეთში, 2015 წლის 20-30 ივნისის საველე-ეთნოგრაფიული ექსპედიციის სამეცნიერო-მოსწენებითი ანგარიში, თბ., 2016, 5, 18, 21, 42, 151, 181, 367-368.
23. *პიზი ა., პიზი ბ.*, სხეულის ენა, (*მთარგმნელი*) *დოლიძე გ., თითმერია თ. (რედ.)*, პირველი გამოცემა, თბ., 2016, 174-175.
24. *ჩართოლანი მ.*, ახალი ტიპის საცხოვრებელი ნაგებობები სვანეთში 1961 წლამდე, კრებულში: სვანეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის, *ჩართოლანი მ., (რედ.)*, თბ., 1970, 43.
25. *ჭაბაშვილი მ.*, უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, მესამე შესწორებული და შევსებული გამოცემა, თბ., 1989, 585.
26. *ხარაძე რ.*, დიდი ოჯახის გადმონაშთები სვანეთში, თბ., 1939, 46-47.
27. *ხუბუა გ.*, სამართლის თეორია, თბ., 2004, 63, 124.
28. *Берман Г.Дж.*, Западная Традиция Права: Эпоха Формирования, 2-е издание, М. 1998, 86.
29. *Харадзе Р. Л.*, Грузинская Семейная Община, Т. 2, Тбилиси, 1961, 16.